SHAXS TARBIYASIGA YO‘NALTIRILGAN RAQAMLI KONTENTLARNING XALQARO STANDARTLARI VA ULARNI MAHALLA-OILA-MAKTAB HAMKORLIGI ASOSIDA AMALIYOTGA JORIY ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Qoraxonova Lobarxon Musaxonovna
Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi milliy instituti “Mahalla-oila-maktab hamkorligi” ilmiy tadqiqot bo‘limi mudiri, p.f.d. (DSc)., k.i.x.
https://doi.org/10.5281/zenodo.23509138

Annotatsiya. *Mazkur maqolada shaxs tarbiyasiga yo‘naltirilgan raqamli kontentlarning xalqaro talab va tamoyillari hamda ularni mahalla-oila-maktab hamkorligi asosida ta’lim-tarbiya amaliyotiga joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Raqamli texnologiyalarning bolalar ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga ta’siri, ota-onalar va pedagoglarning raqamli tarbiya bo‘yicha kompetensiyalarini rivojlantirish, mahallaning tarbiyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli kontentlarni ishlab chiqish, ekspertizadan o‘tkazish, pedagogik jarayonga integratsiya qilish va natijadorligini baholashga qaratilgan hamkorlik modeli hamda ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli kontent, shaxs tarbiyasi, mahalla–oila–maktab hamkorligi, milliy tarbiya, raqamli pedagogika, xalqaro standartlar, ota-onalar kompetensiyasi, raqamli xavfsizlik, ma’naviy-axloqiy tarbiya, pedagogik mexanizm.*

Kirish. Globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yosh avlodni ma’naviy yetuk, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy mas’uliyatli va axborot muhitida ongli harakat qila oladigan shaxs sifatida tarbiyalash ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Bugungi kunda raqamli platformalar, elektron ta’lim resurslari, videomateriallar, interaktiv topshiriqlar va multimedia mahsulotlari bolalar hamda o‘smirlarning axborot olish, muloqot qilish va dunyoqarashini shakllantirish jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda.

UNESCOning 2023-yilgi Global ta’lim monitoringi hisobotida ta’lim texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning ehtiyojlari, ta’lim sifati, teng imkoniyatlar va texnologiyaning maqsadga muvofiqligi asosida baholanishi lozimligi ta’kidlangan. Bu yondashuv raqamli vositalarni shunchaki joriy etish emas, balki ularning pedagogik samaradorligini asoslash zarurligini ko‘rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, raqamli kontentlarni shaxs tarbiyasiga yo‘naltirishda ularning mazmuni, sifati, yosh xususiyatlariga muvofiqligi va tarbiyaviy ta’sirini baholash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda tarbiya jarayonining an’anaviy subyektlari – oila, ta’lim muassasasi va mahalla faoliyatini raqamli muhit bilan uyg‘unlashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Demak, raqamli kontentlarning xalqaro talablarini milliy tarbiya tamoyillari bilan uyg‘unlashtirish va ularni mahalla-oila-maktab hamkorligi asosida amaliyotga joriy etish mexanizmlarini ishlab chiqish ilmiy-amaliy jihatdan muhimdir.

1. Shaxs tarbiyasiga yo‘naltirilgan raqamli kontentlarning nazariy-pedagogik asoslari

Raqamli kontent – muayyan maqsadga yo‘naltirilgan, elektron shaklda taqdim etiladigan va axborot uzatish, ta’lim berish yoki shaxs rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladigan materiallar majmuasidir. Tarbiyaviy raqamli kontentlarga videodarslar, elektron qo‘llanmalar, interaktiv mashqlar, audiohikoyalar, animatsiyalar, virtual munozaralar, raqamli o‘yinlar va ota-onalar uchun metodik tavsiyalar kiradi.

Shaxs tarbiyasiga yo‘naltirilgan raqamli kontentlar quyidagi pedagogik vazifalarni bajarishi mumkin:

bolalarda ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish;

milliy urf-odatlar va madaniy merosga hurmatni rivojlantirish;

mustaqil fikrlash va mas’uliyatli qaror qabul qilishga ko‘maklashish;

o‘z huquq va majburiyatlarini anglashga yordam berish;

muloqot madaniyati va ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalarni rivojlantirish;

axborotni tanqidiy baholash va raqamli xavfsizlik ko‘nikmalarini shakllantirish;

oila, maktab va mahalla bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Biroq raqamli kontentning mavjudligi o‘z-o‘zidan ijobiy tarbiyaviy natijani kafolatlamaydi. Uning samaradorligi mazmunning ishonchliligi, pedagogik maqsadga muvofiqligi, o‘quvchining yosh xususiyatlariga mosligi va real tarbiyaviy faoliyat bilan bog‘langaniga bog‘liq. Texnologiya insonlar o‘rtasidagi pedagogik munosabatlarni almashtirishga emas, balki ta’lim va rivojlanishni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qilishi kerak.

O‘zbek pedagogik tafakkurida ham tarbiya jarayonining ijtimoiy muhit, oila va milliy qadriyatlar bilan bog‘liqligiga alohida e’tibor berilgan. Abdulla Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida axloqiy tarbiya va inson kamoloti masalalari yoritilgan. M. Quronovning milliy tarbiyaga oid ilmiy ishlari, O. Musurmonovaning oila ma’naviyatiga doir tadqiqotlari oilaning tarbiyaviy imkoniyatlarini tahlil qilishda nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu yondashuvlar raqamli kontentlar mazmunini milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish uchun muhim metodologik yo‘nalishlarni belgilaydi.

2. Mahalla-oila-maktab hamkorligida raqamli kontentlardan foydalanish imkoniyatlari

Mahalla-oila-maktab hamkorligi bolani tarbiyalashda turli ijtimoiy institutlarning maqsadli va muvofiqlashtirilgan faoliyatini anglatadi. Raqamli muhitning ushbu tizimga qo‘shilishi axborot almashinuvi, metodik ko‘mak, tarbiyaviy tadbirlarni rejalashtirish va ota-onalar bilan muloqot qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ota-onalar uchun ishlab chiqilgan raqamli kontentlar farzand bilan samarali muloqot qilish, yosh xususiyatlarini tushunish, ijobiy xulq-atvorni qo‘llab-quvvatlash va internetdan xavfsiz foydalanish qoidalarini o‘rgatishga xizmat qilishi mumkin. Qisqa videoroliklar, elektron tavsiyalar, oilaviy muhokama savollari va amaliy vaziyatlar orqali ota-onalarning pedagogik bilimlarini boyitish mumkin.

Ta’lim muassasalarida raqamli kontentlardan sinf soatlari, tarbiyaviy mashg‘ulotlar, loyiha ishlari, munozaralar va ota-onalar yig‘ilishlarida foydalanish mumkin. Bunda kontent o‘quvchining faqat axborotni qabul qilishi bilan cheklanmasdan, uni tahlil qilish, munosabat bildirish va amaliy xulosa chiqarishiga yo‘naltirilishi zarur.

Mahalla o‘z hududidagi ijtimoiy tajriba, milliy an’analar, mahalla faollari va turli kasb egalari bilan bog‘liq tarbiyaviy resurslarga ega. Ushbu resurslarni raqamli formatda namoyish etish, mahalladagi ibratli tajribalar haqida videomateriallar tayyorlash, yoshlar ishtirokida ijtimoiy loyihalarni yoritish orqali bolalarda jamoaga daxldorlik, mas’uliyat va fuqarolik faolligini rivojlantirish mumkin.

Shu tariqa, raqamli kontent mahalla, oila va maktabning alohida-alohida faoliyat yuritishini emas, balki ularning umumiy tarbiyaviy maqsadlar yo‘lida hamkorligini ta’minlovchi vositaga aylanishi lozim.

3. Raqamli kontentlarning xalqaro talablari va milliy tarbiya tamoyillari

Raqamli kontentlar uchun yagona xalqaro standart mavjud deb qarash to‘g‘ri emas. Turli xalqaro tashkilotlar raqamli ta’lim, bolalar huquqlari, ma’lumotlarni himoya qilish, inklyuzivlik va xavfsiz raqamli muhit bo‘yicha tegishli tamoyil va tavsiyalarni ishlab chiqqan. Ularni milliy sharoitga moslashtirishda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin.

Mezon	**Mazmuni**	**Hamkorlikdagi qo‘llanilishi**
Pedagogik maqsadga muvofiqlik	Aniq tarbiyaviy maqsad va kutilayotgan natija	Maktab maqsadni belgilaydi, ota-onalar fikr bildiradi
Yoshga moslik	Bola yoshi va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olish	Pedagog va psixolog kontentni baholaydi
Axborot ishonchliligi	Tekshirilgan va ilmiy asoslangan ma’lumotlardan foydalanish	Mutaxassislar kontentni ekspertizadan o‘tkazadi
Raqamli xavfsizlik	Shaxsiy ma’lumotlar, maxfiylik va xavfsiz foydalanishni ta’minlash	Oila va maktab xavfsiz foydalanish qoidalarini tushuntiradi
Inklyuzivlik	Turli ehtiyoj va imkoniyatlarga ega bolalar uchun qulaylik	Kontent bir necha formatda taqdim etiladi
Madaniy moslik	Milliy qadriyatlar va mahalliy ijtimoiy muhitni hisobga olish	Mahalla va ota-onalar mazmunni boyitishda qatnashadi
Samaradorlik	Tarbiyaviy natijalarni baholash va takomillashtirish	Uchala institut monitoring natijalarini muhokama qiladi

Xalqaro tajribani joriy etishda uning mazmunini milliy tarbiya an’analari bilan uyg‘unlashtirish muhim. Bunda milliy qadriyatlar faqat tarixiy ma’lumot yoki bayramlar tasviri bilan cheklanmasligi, balki o‘zaro hurmat, halollik, mas’uliyat, kattalarga hurmat, kichiklarga g‘amxo‘rlik, jamoaga daxldorlik va mehnatsevarlik kabi xulqiy ko‘nikmalar bilan bog‘lanishi kerak.

Ilmiy-amaliy tavsiyalar

1. Milliy tarbiyaviy raqamli kontentlar bankini shakllantirish. O‘quvchilar, ota-onalar va pedagoglar uchun mo‘ljallangan videomateriallar, elektron qo‘llanmalar, interaktiv topshiriqlar, oilaviy muhokama savollari va mahalliy tarbiyaviy tajribalarni aks ettiruvchi resurslarni yagona tizimga jamlash tavsiya etiladi. Kontentlar yosh xususiyatlari, tarbiyaviy maqsad va foydalanish sharoitlari bo‘yicha tasniflanishi lozim.

2. Raqamli kontentlarni xalqaro tavsiyalar asosida ekspertizadan o‘tkazish mexanizmini joriy etish. Kontentning pedagogik maqsadga muvofiqligi, axborot ishonchliligi, yoshga mosligi, inklyuzivligi, madaniy maqbulligi va raqamli xavfsizligi bo‘yicha mezonlar ishlab chiqilishi zarur. Ekspertiza jarayoniga pedagoglar, psixologlar, IT mutaxassislari va ota-onalar vakillarini jalb etish maqsadga muvofiq.

3. “Mahalla-oila-maktab-raqamli muhit” hamkorlik mexanizmini takomillashtirish. Ta’lim muassasasi tomonidan raqamli tarbiyaviy tadbirlar rejasi ishlab chiqilib, ota-onalar va mahalla faollari bilan hamkorlikda amalga oshirilishi kerak. Bunda oilaviy suhbatlar, mahalladagi ibratli tajribalar, milliy qadriyatlar va ijtimoiy mas’uliyatga oid raqamli loyihalardan foydalanish tavsiya etiladi.

4. Ota-onalar va pedagoglarning raqamli-pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish. Raqamli xavfsizlik, bolalar bilan sog‘lom muloqot, media savodxonlik, kiberbullingning oldini olish va tarbiyaviy kontentlarni tanlashga bag‘ishlangan qisqa onlayn kurslar hamda amaliy seminarlarni tashkil etish lozim. Bu ota-onalarning raqamli muhitdagi tarbiyaviy rolini kuchaytiradi.

5. Raqamli kontentlarning samaradorligini dalillarga asoslangan monitoring orqali baholash. Kontent joriy etilishidan oldin va keyin tarbiyaviy ko‘rsatkichlarni o‘rganish, foydalanuvchilarning fikrlarini yig‘ish va natijalarga muvofiq materiallarni takomillashtirish tizimini yaratish zarur. Bunda shaxsiy ma’lumotlar himoyasi, bolalarning manfaatlari va baholashning xolisligi ta’minlanishi kerak.

Xulosa. Shaxs tarbiyasiga yo‘naltirilgan raqamli kontentlarning xalqaro talablar asosida ishlab chiqilishi va amaliyotga samarali joriy etilishi zamonaviy tarbiya tizimini takomillashtirishning muhim yo‘nalishidir. Raqamli texnologiyalar tarbiyaviy faoliyatning imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin, biroq ularning samaradorligi mazmunning sifati, pedagogik maqsadga muvofiqligi va insonlar o‘rtasidagi tarbiyaviy munosabatlarni qo‘llab-quvvatlashiga bog‘liq.

Mahalla-oila-maktab hamkorligi raqamli tarbiyani milliy qadriyatlar va mahalliy ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Bunda oila bolaga kundalik tarbiyaviy ko‘mak beruvchi, maktab pedagogik jarayonni tashkil etuvchi, mahalla esa jamoaviy tajriba va ijtimoiy faollikni qo‘llab-quvvatlovchi subyekt sifatida qatnashadi. Raqamli muhit esa ushbu subyektlar faoliyatini bog‘lovchi va metodik resurslar bilan ta’minlovchi vosita vazifasini bajaradi.

Maqolada taklif etilgan ehtiyojlarni aniqlash, kontentni loyihalash, ekspertiza, amaliyotga joriy etish va monitoring bosqichlarini birlashtiruvchi mexanizm hamkorlikning izchilligini ta’minlashga xizmat qilishi mumkin. Mazkur yondashuvni tajriba-sinovdan o‘tkazish, aniq baholash mezonlari bilan tekshirish va natijalari asosida takomillashtirish kelgusidagi tadqiqotlarning muhim vazifasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992. (Foydalanilgan nashr ma’lumotlari tekshirilsin.)
2. Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007. (Nashr ma’lumotlarini katalog bo‘yicha tekshirish tavsiya etiladi.)
3. Musurmonova O. Oila jamiyat tayanchi. – Toshkent: Yoshlar nashriyot uyi, 2019. (Nashr ma’lumotlarini foydalanilgan nusxa bilan solishtiring.)
4. Musurmonova O. Oila ma’naviyati – milliy g‘urur. – Toshkent. (Nashr yili va nashriyotini foydalanilgan nusxa bo‘yicha aniqlashtirish lozim.)
5. Mavlonova R.A., Xoliqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2002. (Bibliografik ma’lumotlar tekshirilsin.)
6. Inomova M. Oilada bolalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi. – Toshkent. (Aniq nom, nashriyot va yil foydalanilgan nusxa bo‘yicha tekshirilsin.)
7. Egamberdiyeva N. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent. (Nashriyot va nashr yili foydalanilgan nusxa bo‘yicha tekshirilsin.)
8. Ismoilova Z.Q. Ma’naviy-axloqiy tarbiyaning nazariy va eksperimental-metodik asoslari. – Toshkent, 2006. (Dissertatsiya avtoreferati; bibliografik ma’lumotlar tekshirilsin.)
9. Qodirov A., Quronov M., Musurmonova O. va boshq. Fazilatli avlod: uzluksiz ma’naviy tarbiya trilogiyasi. 3-qism. 7–18 yoshli bolalarni ma’naviy tarbiyalash bo‘yicha qo‘llanma. – Toshkent: Muharrir, 2019. (Nashr ma’lumotlarini tekshiring.)